D·N
5/9 1955

Vilhelm Moberg om kungadömet

I en liten skrift, *"Därför är jag republikan"* (som utgivits på Folket i Bilds förlag för att särskilt nå den socialdemokratiska ungdomen), har *Vilhelm Moberg* upptagit monarkin till debatt. Moberg har velat skriva en folklig och slagkraftig agitationsskrift, och i stort sett har han lyckats. Det finns åtskilliga förenklingar, överdrifter och skrovligheter i boken; det hade varit önskvärt att kungens ställning i den parlamentariska demokratin och diskussionen kring dessa frågor blivit mera rejält behandlade. Men Moberg skriver som alltid med hetta och patos, och de saksakl han anför mot det ärftliga kungadömet och för republiken har skärpa och tyngd.

Kungadömet är en anomali i en demokrati, det är självfallet den centrala synpunkten. "Även för de lägsta ämbeten krävs det vissa bestämda meriter, och varje ämbete tillsättes, när lagen följs, genom en tävlan på jämlik fot mellan de sökande ... Men själva vårt svenska statsskick, den ärftliga monarkin, uppbäver jämlikhetsprincipen." Kungen har även under parlamentarismen kvar en viss reell makt, och i kritiska lägen kan just den prestige som han när genom reklamen och publicitet-en kring den "över partierna" stående statschefen ge honom ett betydande, kanske avgörande inflytande. Särskilt stannar Moberg vid det fjäsk och det kryperi, den anda av undersåtlighet som frodas under en monarkisk regim och som i Sverige torde vara långt mera framträdande än i de nordiska grannländerna. Vi har många och färska exempel från de senaste åren: hemlighetsmakeriet kring Haijbyaffären, narkatikahetorna vid eriksgatan, Kungafonden, som gör monarken personligen till utdelare av understöd. Trängseln vid ordensutdelningar, kungamiddagar, fester och utställningar där man lyckats få någon kunglig att uppträda visar vilken livskraft snobberiet och servilteten har i det svenska folkhemmet.

"Det underliga är att praktiskt taget alla socialdemokrater, flertalet liberaler och förmodligen även en del inom andra partier erkänner det principiellt orikliga i att statens högsta ämbete går i arv. Med allehanda sekundära skäl söker man sedan komma undan det egna förnuftets domslut." Dessa ord av riksdagsman Waldemar Svensson ger det väsentliga i situationen. Vilka "sekundära skäl" anförs för kungadömets bibehållande?

Den gamla motiveringen för monarkin — efter de rena vidskepligheterna — nämligen att kungen skulle genom sin ställning fatta helhetens intressen och sålunda företräda själva statsmytan framförs inte längre i vårt land; den strider alltför direkt mot parlamentarismens och demokratins grundsatser. Men denna kompromitterade tankegång har delvis ersatts av andra, mindre uppenbart enfaldiga. De enskilda kungarna förklaras ha företrätt speciell statsklokhet; det var vanligt att säga så exempelvis om Gustaf V och Oscar II innan deras politiska intriger och blamager blev tillräckligt välkända. En rest av de förbrukade illusionerna kommer också fram i talet om något slags mystisk finess, värdighet eller åtminstone konstighet. "Det är något särskilt med kungars mungipor", skämtade Birgit Malmberg i en debatt i våras. Även sådana skämt inkasseras med förtjusning av de kungatrogna. En skribent i Svenska Dagbladet förklarar att kungen alltså är "bärare av ett musikaliskt motiv genom tiderna, ädelmodigt för ord". Sådana satser är uttryck för en trivial antiintellektualism, men de ger säkert en viss förgyllning åt den underdånighet, som förskaffar bovinen och ordensinnehavarna tillvaro ett stänk av andlighet.

En populär "tankegång" av ungefär samma art är den urgamla konservativa, att det är löjligt att bråka om ärdriga företställningar och institutioner; inför dessa skall man i stället anlägga en min av melankoliskt förstående respekt. Det är naivt, ivrigt, ja, rent av obelevat att diskutera Guds existens eller monarkins värde. De mera djupsinniga genomskådar visserligen dessa ting, men "folket" har ju så mycket glädje av dem, det är ett vanligt sätt att gardera sig. Varför skall vi över huvud ta upp frågor av så ringa vikt, fortsätter man och övergår till att med heta kinder tala om skatter och utnämningar. Bakom denna sistnämnda attityd står i själva verket inte bara konservatismen och det många tusen människor omfattande professionella fjäskandet, utan också rädslan för att saken skall bli politiskt obehaglig. Kan inte fortfarande i en skicklig regi folkets traditionella religiösa och monarkiska känslor användas mot de partier som talar ur skägget? På den linjen fredas statskyrkan, monarkin, alliansfriheten från oroande meningsutbyte: tystnaden eller undvikande blir de politiska ledarnas taktiska plikt.

Mera realistisk är frågan om inte en republikansk ordning medför stora vanskligheter. Skall vi ha folkval vart fjärde år som i USA, skall vi ha parlamentariska intriger som i Frankrike, det är slutsatsa invändningar. I själva verket finns ytterst enkla former för utseende av president; det är tillräckligt att nämna det schweiziska systemet.

Någon aktuell och central fråga kan inte kungadömet i Sverige anses vara, och det är säkerligen inte rimligt att söka göra republikens införande till en förgrundssak. Vad som omedelbart borde kunna vinnas är en begränsning av det kungliga privilegiet, en minskning av hovnarreriet — för närvarande livligare än i nästan alla andra monarkier — och en utveckling mot republikansk enkelhet. Men det är också av värde att själva principen dryftas och att en övergång till en mera proper demokrati förberedes. — Moberg har gjort en god insats då han bryter tabut kring dessa ting.

Oron i Mellersta Östern

"Med full förståelse och uppriktig sympati följer Sovjetregeringen det vänskapligt inställda egyptiska folkets nationella aspirationer", förklarade vice ordföranden i högsta sovjets presidium M. P. Tarasov häromdagen i ett tal i samband med att den nye egyptiske ambassadören överlämnade sina kreditivbrev i Moskva. Orden är inte blott uttryck för diplomatisk hövlighet. Sovjets strävanden att vinna inflytande i arabvärlden daterar sig flera år tillbaka i tiden. Helt naturligt koncentreras de ryska ansträngningarna till Egypten, den största och mäktigaste av arabstaterna, och den senaste tiden har Moskvas proarabiska politik kommit än klarare till uttryck. I slutet av augusti meddelades att den egyptiske regeringschefen, överste Nasser, skall besöka Moskva och att Bulganin kommer till Kairo. Amerikanska misstankar att Sovjet erbjudit vapen till Kairo bekräftades på söndagen av vice regeringschefen Salem.

Moskvas problem i denna vänskapsoffensiv är att arabiska politiker, även om de själva är villiga till ett närmande, måste räkna med ett visst motstånd inom hemmaopinionen; på goda grunder anses kommunisterna vara principiellt religionsfientliga. För att förta detta intryck ställde ryssarna nyligen till med en presskonferens på Kairoambassaden, där ryska pilgrimer på återväg från Mecka visades upp och det berättades att de 22 miljonerna muhammedaner i Sovjetunionen åtnjuter full religionsfrihet. Den grekisk-ortodoxe patriarken av Alexandria återvände i förra månaden från ett längre besök i Moskva och rapporterade om officiell ryssk tolerans mot troende och positiv inställning till Egypten.

Avsikten med den ryska infiltreringspolitiken är klar — att vidmakthålla oron i Mellersta Östern och försvåra västmakternas ansträngningar att befästa denna del av världen mot kommunismen. Sedan konflikterna om den persiska oljan och de brittiska baserna i Suezkanalzonen bilades förra året föreföll möjligheterna till avspänning och stabilisering i Mellanöstern ha ökat. Det viktigaste tecknet härpå var den turkisk-irakiska pakten. Men en oroshärd återstod: Palestina, där vapenstilleståndet mellan arabstaterna och Israel, ideligen kränkt av skottväxling, attacker och vedergällningsaktioner, är ett brickligt skydd mot ett återupplbossande av kriget.

Trots inbördes motsättningar har samtliga arbstater den officiella uppfattningen att Israel är en olaglig statsbildning, och deras mål är att utplåna den. Det är mot den bakgrunden helt naturligt att de senaste svårorna i Palestina betraktats med så stor oro på amerikanskt håll att president Eisenhower kallat nationella säkerhetsrådet till sammanträde på måndagen. Läget i Gazaområdet förbättras dock något på söndagen sedan Israel och Egypten gått med på en stridspaus.

Att det skulle komma till öppet krig är också föga troligt. De samlade arabstyrkorna beräknas uppgå till 205.000 man, av vilka den jordanska arabiegionen på 20.000 man är den mest stridsdugliga. Israel uppger sig kunna mobilisera 250.000 man inom 48 timmar, och dess trupper torde också kvalitativt vara araberna överlägsna. Arabstaterna har heller inte, trots försök i den riktningen, kunnat enas om gemensamt högsta befäl.

Den skärpning i Egyptens hållning som kunnat fattas den senaste tiden torde också ha ett visst samband med haksåget i Kairos politik mot Sudan. De sudanesiska myndigheternas klara ställningstagande för självständighet och mot samgående med Egypten förefaller korsa de egyptiska planerna på "Nildalens enhet". I den situationen är det naturligt om regeringen i Kairo känner sig behöva dra uppmärksamheten till den israelitiska fronten.

PRESSGRANNAR

Den 14 september sammanträder LO:s representantskap och avger väl då en rekommendation till fackföreningen hur de skall lägga upp sin avtalsrörelse. Vad LO då säger är emellertid inte liktydigt med att det blir så, skriver Borås Tidning (b).

I tjol framhöll LO att det fanns utrymme för en begränsad löneökning — det blev mellan 7 och 8 procent — och det var nog mera än vad LO hade tänkt sig. Verkningarna av den löneutrelsen är inte heller ännu överyunna. Prisstegringarna står igenom i sin fulla kraft först i höst, ungefär samtidigt som den nya avtalsrörelsen skall läggas upp. Därtill kommer det försämrade skördeutfallet, som kan medföra högre livsmedelspriser. Man måste ha ett klart besked på denna punkt innan man vågar sia om den lugna avtalsrörelse som alla hoppas på.

Något har redan förändrats från i början på sommaren då LO-ordföranden Axel Strand vid Sko- och Läders kongress i Malmö uttalade att det vore hälsosamt om man nu inte kan prolongera avtalen att åtminstone begränsa anspråken till minsta möjliga. Det är ett önskemål, som nog delas av de flesta, då man erfarit hur löneökningarna verkat i inflationistisk riktning. Det meningslösa i en löneökning som äts upp av prisökningar har alla lättagare fått bittert erfara. Skall inte kursrullen sättas i gång på nytt måste löneökningarna begränsas samtidigt som garantier mot prisökningar skapas. Men vem skall ställa dem och om de ställs, vem tror på dem? Frågor i den riktningen har inte givit goda erfarenheter.

Utvecklingen under 1955 borde vara en tankeställare att grundligare presentera lönestatistingen inom den fulla sysselsättningens samhälle, anser Skånska Dagbladet (bf) — dock noganant aktende sig för att föra in livsmedelsprisserna i ekvationen:

Det verkar som om inte bara arbetsmarknadens parter skyggar för uppgiften utan även statsmakterna. De förra faller tillbaka på "arbetsmarknadens fribet". Den är försvarsdyrbar men kan dock inte vara något självändamål och ännu mindre satsi i ett ständigt förändrat samhälle. Statsmakternas inställning präglas av den olust som råder inför politiskt omstridga ämnen. Penningvärdesutredningen har ännu inte tillsatts trots att den redan fått arbetsmaterial.

För regeringen måste det vara ett livsintresse att få håll på löneutvecklingen liksom på prisutvecklingen, fortsätter bondeförbundaorgunet:

Det är ju regeringen som i sista hand svarar för penningvärdet och den samhällsekonomiska jämvikten. Det står klart för var och en att ett genomsnittlig lönestegring på 8—9 procent måste leda till prisstegringar av olika slag. Att löneh öjningar som går ut över ökningen av produktion och produktivitet skapar inflation, lär inte bestridas av någon. Kunskapen härom påverkar dock inte i alltför hög grad den praktiska handlandet. Regeringens och enkammerligen finansministerns meningar förklingade i stort sett obörda. Det vore orikligt om regeringen av denna erfarenhet gerna av misnmod. En samordning av löneförelserna ter sig ofrånkomlig och initiativet måste komma från regeringen.

Är inflations- och prisstegringstendenserna sent i höst och omkring nyår mycket starka, hjälper det nog inte med en aldrig så stark samordning: kan inflationstendenserna bemästras, blir läget på löneinarknaden genast mindre oroväckande.

Miljonskador vid branden i Huddinge

Skadorna vid den stora branden natten till söndagen i Flemingsberg strax söder om Huddinge beräknas till cirka 800.000 kr. Eftersläckningen pågick ända till söndagskvällen och särskilt tidsödande blev det att få bukt med elden i det stora bokupplag som fanns i en del av den tre våningar höga byggnaden. Nedre våningen i byggnaden var av tegel och de två övre av trä. Hela byggnaden jämte en magasinsbyggnad intill omfattade en yta på 12×100 meter.

De största skadorna vid branden drabbade Wahlström & Widstrands förlag, som i en del av byggnaden hade ett lager på flera tusen, även inbundna som häftade böcker till ett värde, som torde uppgå till 300.000 à 400.000 kr. Det mesta av de brunna böckerna var skönlitterära verk och romaner.

I den del av byggnaden som inrymde cementgjuteriet förstördes alla maskiner, formar och andra inventarier. Cementgjuteriet ägdes av fabrikföreerna Harry Andersson och Hans Englund. De uppskattar skadorna till cirka 75.000 kr., men har försäkringar för ungefär detta belopp.

Allt förstördes även i den mekaniska verkstad som fabrikör Filip Jugeden hade inrymd i en del av den f. d. ladugårdsbyggnaden. De förstörda maskinerna och inventarierna där tåxeras till cirka 40.000 kr. och det finns försäkringar för något över 35.000 kr. Agronom Albert Aronsson, som har en arrendegård i Flemingsberg, fick ett 8×15 meter stort vagnsläder nära den brunna större byggnaden totalt förstörd av eld.

I den stora trävåningsbyggnaden, den istilliggande magasinsbyggnaden och vagnsläderhuset ägdes av godsägare Bo Eijre, som är innehavare av hela Flemingsbergs säteri. De brunna byggnaderna representerar ett värde på cirka 300.000 kr., som täcks av försäkringar.

Byggnaderna värda 300.000 kr.

Orsaken till den stora branden var ännu på söndagskvällen inte klarlagd. Förste kriminalassistenten Lidgren och tre andra polismän hade undersökningen på med undersökningar på brandplatsen, men utredningen av eldsledningen till eldsvådan torde ta några dagar.

Den gripne på Bondegatan släppt

Den spritpåverkade man som greps av kriminalpolisen i samband med den stora branden på lördagen i Södermalms kol- och vedaffärs lagerbyggnad vid Bondegatan blev efter förhör på söndagen försatt på fri fot sedan det visat sig att han inte kunde misstänkas för att ha haft något att skaffa med branden.

Eldsorsaken kommer att närmare utredas på måndagen av kriminalpolisens brandkommissions tekniska experter, varjämte man skall höra flera personer. Det uppges att skjulbyggnaderna i trakten av brandplatsen länge varit ett tillhåll för s. k. pälmergubbar.

100.000 kr. i skador vid Laxbrand. Skador för 100.000 kr. anställ-s: då en loge och ladugården på Atorps gård, Röfors i Laxå, på söndagskvällen ödelades av brand. Hela årets höskörd på 60.000 kg samt en tjur, en kviga och 200 höns blev dessutom lågornas rov. Agaren, lantbrukaren Bertil Agartsson, gör en kinnbar förlust, då försäkringar inte täcker värdet. Statens skogsindustriers stora bröderi, som ligger endast en bit från brandplatsen, var starkt hotad. (TT, Örebro.)

Mopedist låg dödende på riksväg. Lantbrukare J. H. Andersson, Kalmkog, anträffades natten till söndagen medvetslös på riksvägen strax norr om Amål. Han låg vid dikeskanten, och bredvid stod hans moped parkerad. Andersson fördes till sjukhuset i Amål, där han avled på söndagseftermiddagen. Han hade inga yttre skador, och på mopeden har man inte funnt något fel. Den omkomne var 48 år och efterlämnar äldrig mor och en syster. Rättsmedicinsk undersökning skall göras. (TT, Amål.)

Spillvatten dödar fisk för 100.000

Aratala mödosamt arbete förstördes under veckoslutet då en jättelik fiskdöd drog fram i Hälsingborgs sportfiskeklubbs stora dammar och vattendrag i Östra Ljunghy några mil från staden. Skadorna kan preliminärt beräknas till bortåt 100.000 kr. 10.000-tals fiskar låg på söndagen då fiskdöden kulminerade döda i dammarna.

Polisutredning igångsattes genast och den gav vid handen att fiskdöden vållats av att Hälsingborgs limfabriker i Stidsvig i fiskevattnet tömt ut rutnet och stillastående avloppsvatten från en damm. Detta skedde också en gång 1947 och även då blev det stor fiskdöd, men inte av samma proportioner som nu. Så sent som i våras avlönades målet och limfabriken ålades då skadestånd på 20.000 kr.

Sedan 1947 har emellertid mångdubbelt större inplantering av fisk gjorts i vattnet, och skadorna är den här gången mycket större. I våras inplanterades bl. a. 14.000 laxöringsyngel i dammarna. Samtliga dessa laxöringar är nu döda liksom 10.000-tals andra större laxöringar, gäddor, ålar och mörtar.

(DN, Hälsingborg.)

1.000 kg fisk dog i Grängesberg

I den fiskrika sjön Orrleksdammen i Grängesberg har av okänd anledning fisken dött i massor de senaste två veckorna. För att få bort stanken då den döda fisken legat och ruttnat har fiskvårdsföreningen nu hitti forsla bort fisken och sammanlagt har över 1.000 kilo död fisk på detta sätt fraktats undan.

Man gissar på att massdöden uppstått endera genom något slags sjukdom genom torkan som medfört att noget nytt vatten flutit till eller genom att det vatten från industrin som pumpas i dammen varit skadligt. De prov som tagits på vattnet har dock hittills inte kunnat ge något svar på orsaken till fiskdöden.

DAGENS NYHETER

TEGELBACKEN, STOCKHOLM 1
Telefon 22 40 00
för riksamtal: 22 40 20
Telegramadress: Dagnyheter
Postgiro (för annonser) nummer 4387 (för prenumeration)

Chefredaktör: Herbert Tingsten (Träffas säkrast kl. 12.30—14.30)
Politisk huvudredaktör: Leif Ahlberg
Redaktionschef och ansvarig utgivare: Sven Hedman
Dagens Nyheters Aktiebolag: Verkst. direktör: Helge Hedborn

PRENUMERATIONSPRISER
A — Stockholmsupplagan
Hor-Stöms övriga tidningsområde landet
Månad ..... kr. 6:75 6:25
Kvartal ..... kr. 19:75 18:25
Halvår ..... kr. 39:— 36:—

ANNONSPRISLISTA daterad 1/1 1955 tillhandahålles på begäran.

Från starten nr 30551
Dagens Nyheters tryckeri, Stockholm 1955

Gruvförmannen avled. Gruvförman Ivan Ståhl, Lerklockan, Riddarhyttan, som i onsdags fyll 15 meter i Persgruvan och därvid ådrog sig svåra skador, har avlidit på Fagersta lasarett. Han var 55 år gammal och sörjes närmast av maka och barn. (TT, Västerås.)

för såväl IN — UT som kallyttämpla.
Konkurrenskraftiga priser.
RUNE FERNÉR AB
Sundbyberg, Tel. 27 44 00

FÖRFALLNA RÄNTEKUPONGER
TILL FÖLJANDE LÅN
inlösas hos samtliga våra kontor fr. o. m. respektive förfallodagar den 5, 8 och 10 september 1955:

Göteborgs Stads ..... 3½ % lån av 5/3 1953
Blekinge Kraftaktiebolags ..... 3½ % lån av 8/3 1954
Stockholms Stads ..... 3½ % lån av 10/9 1951

STOCKHOLMS ENSKILDA BANK
GRUNDAD 1856

BILEN för miljoner

Den miljonte Volkswagen rullade för en tid sedan av det löpande bandet i jättefabriken i Wolfsburg, och man är redan en bra bit in på den andra miljonen — med en ny, ännu bättre Volkswagen. Nya Volkswagen har ökade bagage- och passagerarutrymmen, ställbara ryggstöd, elegantare och bekvämare inredning, dubbla avgasrör, ny ljuddämpare, tystare gång, m.m.

Se nya VOLKSWAGEN på höstens stora bilexpo!

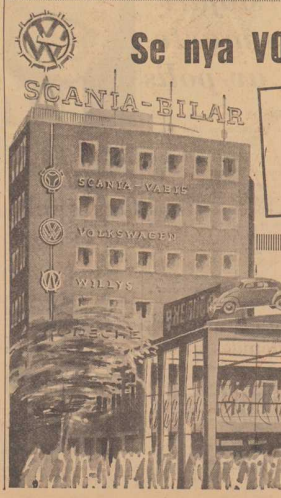

Bilens historia — Scania-Vabis'

På Höstsalongen visas samtliga modeller av Scania-Vabis. Där finns även bilkuriosa i form av en del gamla trotjänare. En brandbil från år 1917, en postlåggen och en postkupé från år 1922. *Dessutom visas nyheter:* Snabbare och starkare tippar 1922. *Dessutom visas nyheter:* Snabbare och starkare tippkonstruktioner, samt nya hytt- och flakbyggen för bilkar, armeringsjärn och länggods.

Scania-Bilar arrangerar den 5/9 — 18/9 en stor specialexpo i sina lokaler vid Lindhagensplan. Där demonstreras nya Volkswagen och vagnar står till förfogande för provkörning. I utställningen ingår även samtliga modeller av Volkswagen transportvagnar, vilka blivit populära genom sin lättframkomlighet, motorns stryktålighet och de låga underhålls- och servicekostnaderna.

En del intressanta bilkuriosa finns också att se, bl.a. Svenska VW-rekordhållaren, vagnen som gått 30.600 mil utan motorrenovering.

HÖSTSALONGEN • Scania-Bilar

LINDHAGENSPLAN TEL. 227660

Välkommen till vår höstsalong, där vi visar samtliga modeller av Volkswagen och Scania-Vabis.

Höstsalongen är öppen: *Måndagar-torsdag* 9.00 — 18.00
Fredagar 9.00 — 20.00
Lördagar 9.00 — 17.00

Vilhelm Mobergs

nya bok

Därför är jag REPUBLIKAN

utkommer i dag

Första upplagan 10.000 slutsåld från förlaget. Andra upplagan i press

Pris 2:25. - Folket i Bilds Förlag

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.